

Ірина І. Кравчук¹, Ілляс Р. Ахметов²

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Удосконалення державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів є важливим аспектом сталого розвитку економіки України. Це включає оптимізацію правових та організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення ефективного управління земельними ресурсами, збереження родючості ґрунтів та охорону навколишнього середовища. З огляду на актуальність цих питань, необхідним є розробка та впровадження інноваційних підходів до управління земельними ресурсами, які б враховували сучасні виклики та тенденції.

Основні напрямки удосконалення регулювання включають створення прозорих процедур у сфері земельних відносин, зокрема під час передачі земель у власність чи оренду. Важливим кроком є впровадження електронних сервісів, що дозволять спростити та прискорити адміністративні процеси, забезпечити доступність інформації про земельні ділянки та їх правовий статус. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри до органів державної влади та зниженню корупційних ризиків.

Раціональне використання земельних ресурсів також передбачає впровадження екологічно збалансованих методів землеробства, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище. Це включає застосування сучасних агротехнологій, органічного землеробства, а також систем моніторингу стану ґрунтів. Урядові програми підтримки фермерів та агровиробників у впровадженні таких методів мають стати важливою складовою державної політики в аграрному секторі.

Крім того, необхідним є посилення контролю за використанням земельних ресурсів з боку державних органів та громадськості. Це може бути досягнуто шляхом створення ефективних механізмів моніторингу та оцінки стану земель, а також шляхом активної участі громадських організацій у процесах прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами. Інформаційно-просвітницькі кампанії для населення щодо важливості раціонального використання земель також сприятимуть формуванню екологічно свідомого суспільства.

Ключові слова: державне регулювання, раціональне використання земель, сталий розвиток, земельні ресурси, моніторинг ґрунтів, громадський контроль

Рис. 1. Літ. 13.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-275-161-168

Iryna Kravchuk, Illias Akhmetov

IMPROVING STATE REGULATION OF THE RATIONAL USE OF LAND RESOURCES

Improving state regulation of the rational use of land resources is an important aspect of the sustainable development of Ukraine's economy. This includes optimizing legal and organizational mechanisms aimed at ensuring effective management of land resources, preserving soil fertility, and protecting the environment. Given the relevance of these issues, it is necessary to develop and implement innovative approaches to land resource management that take into account modern challenges and trends.

The main directions for improving regulation include creating transparent procedures in the field of land relations, particularly during the transfer of land ownership or lease. An important

¹ Polissia National University, Ukraine.

² "Agency "GOODWILL". Ukraine.

step is the implementation of electronic services that will simplify and accelerate administrative processes, ensure accessibility of information about land plots and their legal status. This approach will contribute to increasing trust in government authorities and reducing corruption risks.

Rational use of land resources also involves the implementation of environmentally balanced farming methods that minimize negative impacts on the environment. This includes the application of modern agro-technologies, organic farming, and soil condition monitoring systems. Government programs to support farmers and agricultural producers in implementing such methods should become an important component of state policy in the agricultural sector.

Moreover, it is necessary to strengthen the control over the use of land resources by state bodies and the public. This can be achieved through the creation of effective monitoring and evaluation mechanisms for the condition of land, as well as through the active participation of public organizations in the decision-making processes regarding land resource management. Information and awareness campaigns for the population about the importance of rational land use will also contribute to the formation of an environmentally conscious society.

Keywords: state regulation, rational land use, sustainable development, land resources, soil monitoring, public control.

Peer-reviewed, approved and placed: 12.05.2024.

Постановка проблеми. Раціональне використання земельних ресурсів є одним із ключових аспектів забезпечення сталого розвитку економіки України. Проте, існуюча система управління земельними ресурсами стикається з низкою проблем, які обмежують ефективність їх використання та збереження. Однією з основних проблем є недостатня прозорість процедур у сфері земельних відносин, що спричиняє корупційні ризики та знижує довіру до органів державної влади. Крім того, відсутність належної інформаційної підтримки ускладнює доступ до даних про земельні ділянки та їх правовий статус, що обмежує можливості для ефективного планування та управління.

Ще однією серйозною проблемою є нераціональне використання земель, що призводить до деградації ґрунтів та втрати їх родючості. Сучасні агротехнології та методи органічного землеробства, які могли б знизити негативний вплив на навколишнє середовище, впроваджуються недостатньо активно. Урядові програми підтримки фермерів та агровиробників не завжди відповідають реальним потребам та викликам, що виникають у сільськогосподарському секторі. Це призводить до того, що багато аграріїв продовжують використовувати застарілі та екологічно небезпечні методи ведення господарства.

Моніторинг стану земельних ресурсів також залишається на недостатньому рівні. Відсутність ефективних механізмів моніторингу та оцінки стану земель ускладнює прийняття обґрунтованих рішень щодо їх використання та охорони. Це призводить до нераціонального використання земель, зокрема до їх перевантаження та деградації. Крім того, недостатня участь громадськості у процесах прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами обмежує можливості для врахування місцевих інтересів та потреб.

Необхідність удосконалення державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів є очевидною. Важливою складовою цього процесу має стати створення прозорих та ефективних механізмів управління,

що базуються на сучасних технологіях та враховують екологічні аспекти. Також необхідно посилити контроль за використанням земель з боку державних органів та громадськості, що сприятиме підвищенню відповідальності за збереження та раціональне використання земельних ресурсів. Інформаційно-просвітницькі кампанії для населення мають відігравати важливу роль у формуванні екологічної свідомості та підвищенні рівня знань про раціональне землекористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконалення державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів в Україні досліджувалося багатьма науковцями та практиками. Зокрема, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» (2247-IX від 12.05.2022 р.) та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок с.-г. призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» (№ 2698-IX від 19.10.2022 р.) спрямовані на адаптацію земельних відносин до нових умов, що виникли внаслідок військових дій. Ці нормативні акти акцентують увагу на необхідності забезпечення правової стабільності та захисту прав землекористувачів в умовах воєнного стану [1-2].

Крім того, науковці, такі як Кулинич П., у своїй праці «Земельне законодавство України періоду земельної реформи: основні тенденції розвитку» аналізують основні тенденції розвитку земельного законодавства в період земельної реформи. Цей дослідник підкреслює важливість систематичного оновлення та удосконалення правової бази для забезпечення раціонального використання земельних ресурсів. Інші науковці, зокрема Титаренко Т.Г., у статті «Функціональна характеристика діяльності суб'єктів державного управління земельними відносинами» розглядають функціональні аспекти діяльності суб'єктів державного управління у сфері земельних відносин, що є ключовими для ефективного регулювання цієї галузі [3-4].

Методологічні аспекти державного управління земельними ресурсами та землекористуванням досліджували Третяк А., Третяк В., Прядка Т., Третяк Р. та Капінос Н. у своїй статті «Методологія державного управління земельними ресурсами та землекористуванням». Вони запропонували комплексний підхід до регулювання земельних відносин, включаючи впровадження інноваційних методів та технологій для оптимізації процесу управління земельними ресурсами [5-9]. Дослідження цих науковців стали важливими орієнтирами для формування сучасних методів та стратегій державного регулювання у сфері раціонального використання земельних ресурсів в Україні.

Мета цієї статті полягає в аналізі та розробці рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів в Україні. Основні акценти ставляться на оптимізацію правових та організаційних механізмів, впровадження сучасних технологій та методів моніторингу, а також на підвищення прозорості та ефективності управління земельними ресурсами. Зокрема, стаття спрямована на виявлення основних проблем у сфері земельних відносин, оцінку існуючих державних

програм та ініціатив, а також на розробку рекомендацій для підвищення їхньої результативності та екологічної збалансованості.

Основні результати дослідження. Україна за наявності родючих земель є однією з найбагатших країн світу. Висока природна продуктивність ґрунтового покриву визначає провідну роль земельного фонду як одного з важливих видів ресурсів економічного розвитку України, її національного багатства, головного засобу виробництва в сільському господарстві. Проте, рівень використання земельних ресурсів характеризує Україну як державу, в якій надзвичайно широко і екологічно незбалансовано використовуються ці ресурси [10-13]. Україна має надзвичайно високий рівень освоєння земельного фонду. Із загальної площі України 60,4 млн. га площа сільськогосподарських угідь становить 34,4 млн. га (70,5%). Розораність земель є найвищою в світі та досягає 57% території країни. Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафтів. Рис. 1. наочно відображає розподіл різних типів землекористування в п'яти природних зонах України: зоні мішаних лісів, лісостеповій зоні, степовій зоні, Карпатах і Закарпатській низовині та гірському Криму. Для кожної зони представлено загальну площу, орні землі, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, ліси та інші угіддя, що дозволяє оцінити частку кожного виду землекористування. Наприклад, у степовій зоні значну частину займають орні землі (64.9%), у той час як в Карпатах і Закарпатській низовині домінують ліси (56.5%).

Діаграма також демонструє значні відмінності між природними зонами України. Лісостепова зона характеризується найбільшою часткою орних земель (66.4%), що свідчить про високий рівень аграрного використання. Зона мішаних лісів має значну частку лісів (30.8%), що впливає на екологічну стабільність регіону. Гірський Крим, на відміну від інших зон, має найменшу загальну площу, але відрізняється високою часткою багаторічних насаджень (8.7%) і пасовищ (15.6%). Такий аналіз допомагає зрозуміти особливості земельного фонду України та підкреслює необхідність диференційованого підходу до управління земельними ресурсами в різних регіонах.

Нераціональне використання земельних ресурсів призводить до того, що українські чорноземи втрачають свої властивості, просто вивітрюються та вимиваються водами, і це, відповідно, призводить до погіршення якості земельних ресурсів України. При нераціональному використанні орних земель поширюються процеси деградації ґрунтів, поверхня яких піддається ерозії, перезволоженню, підвищується кислотність та інше.

Впровадження екологічно збалансованих методів землеробства є одним із ключових напрямків для удосконалення державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів. Застосування сучасних агротехнологій та органічного землеробства дозволить мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище та забезпечити стійкий розвиток агросектора. Проте, ці методи впроваджуються недостатньо активно через відсутність належної підтримки з боку держави та низьку обізнаність агровиробників.

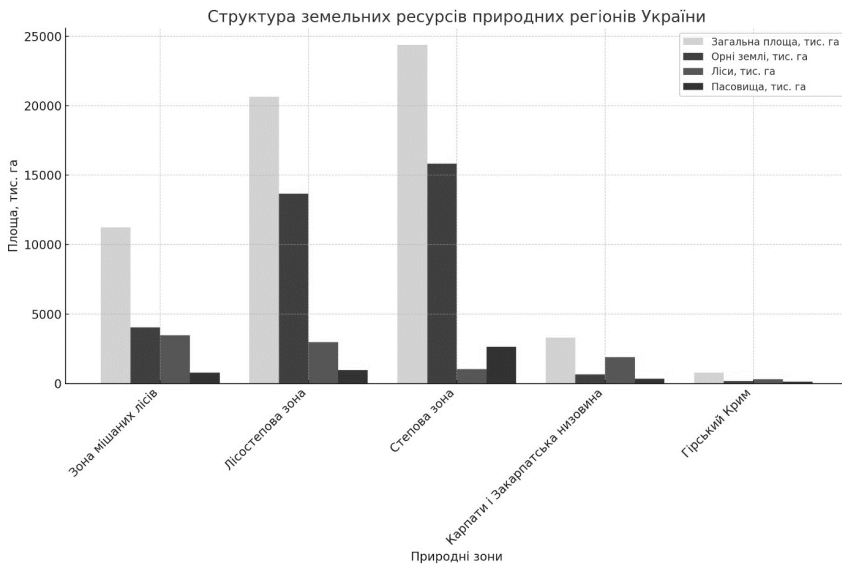

Рис. 1. Структура земельних ресурсів природних регіонів України,
<https://uk.wikipedia.org>

Дослідження також показало необхідність посилення моніторингу стану земельних ресурсів. Відсутність ефективних механізмів моніторингу та оцінки стану земель ускладнює прийняття обґрунтованих рішень щодо їх використання та охорони. Запропоновано створення систем моніторингу, які базуються на сучасних технологіях та враховують екологічні аспекти. Це дозволить підвищити ефективність управління земельними ресурсами та зменшити негативні наслідки від їх нераціонального використання.

Залучення громадськості до процесів управління земельними ресурсами є важливим аспектом підвищення ефективності державного регулювання. Активне залучення громадських організацій до прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами дозволить врахувати місцеві інтереси та потреби, що сприятиме раціональному використанню земель. Інформаційно-просвітницькі кампанії для населення мають відігравати важливу роль у формуванні екологічної свідомості та підвищенні рівня знань про раціональне землекористування. Крім того, необхідно провести комплексну оцінку існуючих державних програм та ініціатив з метою їх оптимізації та підвищення ефективності. Це дозволить адаптувати програми до реальних потреб та викликів, що виникають у сільськогосподарському секторі. Важливим є також удосконалення правових механізмів регулювання земельних відносин. Недостатньо чіткі та застарілі правові норми створюють бар'єри для ефективного управління земельними ресурсами, тому необхідно розробити та впровадити нові законодавчі акти, що враховують сучасні виклики та тенденції.

Останнім, але не менш важливим, результатом є інтеграція екологічних аспектів у всі рівні прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами. Це дозволить забезпечити не лише економічну, але й екологічну стійкість аграрного сектору України. Усі ці заходи разом сприятимуть удосконаленню державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів в Україні, що є ключовим для сталого розвитку країни.

Важливість використання сучасних геоінформаційних систем (ГІС) для моніторингу земельних ресурсів не можна переоцінити. Сучасні ГІС технології дозволяють значно підвищити точність та оперативність збору, обробки та аналізу даних про стан земель. Використання цих технологій забезпечує можливість ефективного моніторингу та управління земельними ресурсами на різних рівнях, від місцевого до національного. Перш за все, ГІС технології дозволяють створювати детальні карти земельних ресурсів, які відображають різні параметри стану ґрунтів, рослинності, водних ресурсів та інфраструктури. Ці карти можуть регулярно оновлюватися на основі даних з супутників, дронів та інших джерел, що забезпечує актуальність інформації. Такі карти є важливим інструментом для планування та прийняття рішень у сфері землекористування.

Висновки. Удосконалення державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів є надзвичайно важливим для сталого розвитку України. Аналіз показав, що існуюча система управління земельними ресурсами стикається з низкою проблем, таких як недостатня прозорість процедур, високий рівень освоєння земельного фонду та нераціональне використання земель, що призводить до деградації ґрунтів. Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати сучасні технології та методи управління.

Використання сучасних ГІС технологій для моніторингу земельних ресурсів є ключовим аспектом удосконалення державного регулювання. ГІС технології дозволяють створювати детальні карти земельних ресурсів, проводити просторовий аналіз даних, виявляти та прогнозувати проблемні зони, а також забезпечувати прозорість та доступність інформації для всіх зацікавлених сторін. Це сприяє підвищенню ефективності управління земельними ресурсами та зниженню негативних екологічних наслідків.

Залучення громадськості до процесів управління земельними ресурсами також є важливим фактором. Активне залучення громадських організацій та проведення інформаційно-просвітницьких кампаній сприяє формуванню екологічної свідомості та підвищенню рівня знань про раціональне землекористування. Це дозволяє врахувати місцеві інтереси та потреби, що є важливим для стійкого розвитку аграрного сектору.

Необхідність оптимізації існуючих державних програм та ініціатив є ще одним важливим висновком дослідження. Проведення комплексної оцінки програм дозволить адаптувати їх до реальних потреб та викликів, що виникають у сільськогосподарському секторі. Удосконалення правових механізмів регулювання земельних відносин також є необхідним для забезпечення ефективного управління земельними ресурсами.

Інтеграція екологічних аспектів у всі рівні прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами дозволить забезпечити не лише

економічну, але й екологічну стійкість аграрного сектору України. Усі ці заходи разом сприятимуть удосконаленню державного регулювання раціонального використання земельних ресурсів, що є ключовим для сталого розвитку країни.

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» 2247-IX від 12.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок с.-г. призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» № 2698-IX від 19.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text>

3. Кулинич, П. (2020). Земельне законодавство України періоду земельної реформи: основні тенденції розвитку. *Право України*, 5, 63-75.

4. Титаренко, Т. Г. (2015). Функціональна характеристика діяльності суб'єктів державного управління земельними відносинами. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 1, 222-234

5. Третяк, А., Третяк, В., Прядка, Т., Третяк, Р., & Капінос, Н. (2021). Методологія державного управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Агросвіт*, 20, 14-21.

6. Pryshliak N., Dankevych V., Tokarchuk D., Shpykuliak O. The sowing and harvesting campaign in Ukraine in the context of hostilities: challenges to global energy and food security. *Energy Policy Journal* 2023; 26(1):145–168.

7. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

8. Писаренко Т. В., Куранда Т. К. та ін. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2021 р.: аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 53 с.

9. Вишлінський Г., Репко М. та ін. Економіка України під час війни: звіт за жовтень 2022. Центр економічної стратегії, German Economic Team, 22 с.

10. Nimko O., Ohorodnyk V., Dankevych V. & Doronina I. (2024). E-governance and Corruption Perception: Global Insights and Ukraine's Context During War and Displacement. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol. 16, No. 03, July-September 2024 (223-244)

11. Зінчук Т.О., Данкевич В.Є., Куцмус Н.М., Ковальчук О.Д. Соціально-економічні особливості ринкового обігу сільськогосподарських земель: вітчизняний та європейський досвід. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. С. 49–62.

12. Skydan, O., Dankevych, V., Garrett, R.D., & Nimko, O. (2023). The state of the agricultural sector in Ukraine during wartime: The case of farmers. *Scientific Horizons*, 26(6), 134-145. <https://doi.org/10.48077/scihor6.2023.134>.

13. Федірець О.В. Розвиток агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи: теорія, методологія, практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством. Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, 2021. 448 с.

---

1 VRU, Law of Ukraine (2022), Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo osoblyvosti rehuliuвання zemelnykh vidnosyn v umovakh voiennoho stanu [Law of Ukraine „On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Peculiarities of Regulating Land Relations in Martial Law”], dated May 12, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> [Ukraine]

2 VRU, Law of Ukraine (2022), Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo vidnovlennia systemy oformlennia prav orendy zemelnykh dilianok silskohospodarskoho pryznachennia ta udoskonallennia zakonodavstva shchodo okhorony zemel [Law of Ukraine „On Amendments to Certain Legislative Acts Concerning the Restoration of the System of Land Lease Rights Registration in the Village of appointment and improvement of legislation on land protection”], dated October 19, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text> [Ukraine].

- 3 Kulnych, P. (2020). Zemelne zakonodavstvo Ukrainy periodu zemelnoi reformy: osnovni tendentsii rozvytku. *Pravo Ukrainy*, 5, 63–75. Martyn, A. H. (2011). Napriamy udoskonalennia upravlinnia zemelnymy resursamy v suchasnykh umovakh URL: <http://zsu.org.ua/andrij-martin/73-2011-01-18-12-30-31>.
- 4 Tytarenko, T. H. (2015). Funktsionalna kharakterystyka diialnosti subiektiv derzhavnoho upravlinnia zemelnymy vidnosynamy. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 1, 222–234
- 5 Tretiak, A., Tretiak, V., Priadka, T., Tretiak, R., & Kapinos, N. (2021). Metodolohiia derzhavnoho upravlinnia zemelnymy resursamy ta zemlekorystuvanniam. *Ahrosvit*, 20, 14–21.
- 6 Pryshliak N., Dankevych V., Tokarchuk D., Shpykuliak O. (2023) The sowing and harvesting campaign in Ukraine in the context of hostilities: challenges to global energy and food security. *Energy Policy Journal*; 26(1):145–168.
- 7 Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku, Skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019. № 526-p. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> [in Ukrainian].
- 8 Pysarenko T. V., Kuranda T. K. ta in. (2022) Realizatsiia priorytetnykh napriamiv rozvytku nauky i tekhniky ta otrymani rezultaty u 2021 r.: analitychna dovidka. Kyiv: UkrINTEI, 53 p. [in Ukrainian].
- 9 Vyshlinskyi H., Repko M. et al. (2022) Tsentralna ekonomichna stratehiia. German Economic Team. *Ekonomika Ukrainy pid chas viiny: zvit za zhovten 2022* [in Ukrainian].
- 10 Nimko O., Ohorodnyk V., Dankevych V. & Doronina I. (2024). E-governance and Corruption Perception: Global Insights and Ukraine's Context During War and Displacement. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol. 16, No. 03, July-September 2024 (223–244)
- 11 Zinchuk T.O., Dankevych V.Ye., Kutsmus N.M., Kovalchuk O.D (2017). Socio-economic features of the market circulation of agricultural land: domestic and European experience. *Economy. Finances. Management: topical issues of science and practice*. pp. 49–62. [in Ukrainian].
- 12 Skydan, O., Dankevych, V., Garrett, R.D., & Nimko, O. (2023). The state of the agricultural sector in Ukraine during wartime: The case of farmers. *Scientific Horizons*, 26(6), 134–145. <https://doi.org/10.48077/scihor6.2023.134>.
- 13 Fedirets, O.V. (2021), Development of the agro-food sector as a socio-economic system: theory, methodology, practice, Abstract of Doctor dissertation, Economy, Poltava, Ukraine.